

kozódni kívánnak a kánonképződés és kanonizáció összetett és gyakran nehezen kibogozható, szövevényes folyamatairól, valamint arról, hogy e folyamatokat tekintve mit tud mondani a történettudomány, a hermeneutika vagy a recepcióesztétika.

Hansági Ágnes (2003): *Klasszikus – korszak – kánon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

L. Varga Péter

Forrásláncolatok dinamizálása

Csehy Zoltán Madách-díjas könyve a humanizmus és az antikvitás kapcsolatrendszerének alaposabb megértéséhez kínál korszerű szempontokat. A kötetben szereplő tanulmányok az erotográfia és a Janus Pannonius munkásságában nyomot hagyó beszédmodok iránt érdeklődők hasznos olvasmányai lehetnek.

A szövegértelmezés alapszerkezetével függhet össze az a hermeneutikai maxima, mely szerint a múlttal nem folytatható abszolút párbeszéd. Az objektív feltárhatóság igényének illúziója azonban még a legutóbbi időszakokban is meghatározta az irodalomtudomány, szűkebben a filológia egyes irányzatait. Nem árt tehát újra és újra emlékezetünkbe idézni annak tapasztalatát, hogy a dolgok nem önidentikusan, hanem mindig csak valamiként férhetők hozzá. Ennek következtében bármilyen interpretációs stratégia – nyelvi magatartásként – rávall arra az előfeltevés-rendszerre, amelyből vétezt. Csehy Zoltán tanulmánykötete már előszavában érzékelteti e kétirányú dinamikát: „Könyvem célja nem a biográfiai, kontextushangsúlyos vagy szöveg hagyományozódási indíttatású kutatások folytatása vagy kiegészítése; humanista és a humanizmus hagyományára épülő, velük párhuzamba vonható művek sajátos olvasatait szeretném elkészíteni, inkább a műértelmezés esélyeit kutatva, sem mint percre is bízva az egyetlen lehetséges, idealizált dekódolásban.” (8. old.) E többször visszatérő reflektált kijelentés nemcsak a kötet szakmai narrációját hatja át, de következetesen érvényesített elvárásként folyamatosan tetten érhető az applikációk logikájában is. Ennek köszönhetően Csehy Zoltán egyfelől megmarad méltányos olvasónak, másfelől teljesítménye – magyar viszonylatban – az adott korszakot vizsgáló filológiai gondolkodás megújításaként, horizontjának szélesítéséeként értékelhető.

Miben is áll az előszóban említett „sajátos olvasat”? A szöveg hermaphrodituszi testé-ben helyet kapó tíz tanulmány (melyek közül az „Ursa, Ursus és Ursula – Janus Pannonius és Antonio Beccadelli” című írás a középiskolai tananyag mellé is ajánlható) a szövegrepertoárokhoz társítható beszédmodok, nyelvi artikulációk, diskurzusképletek és énformalási mechanizmusok felnyitásban válik érdekeltté. Oly módon, hogy a költői megnyilatkozások jellegét a textusok retorikai dimenziója alapján írja vissza az erotográfia hagyománytörténetébe. Az erotika és a pornográfia alakzatainak munkája helyenként olyan, minimum kétrétegű interpretációt feltételez, melyben a szubverzív és az integratív elem megfeleltethető az allegória két válfajának. Míg az egyik a jelentés redukálására törekszik, addig a másik a jelölők mozgását támogatja. Mindez valóban sajátosan ötvözhető Antonio Beccadelli poétikájának fényében; ahogy Csehy Zoltán fogalmaz: „Mivel a ‚Hermaphroditus’ perszonalifikált verskötet, a nem erotikus, illetve obszcén szövegek is, noha fokozottan engedelmessé válnak a varietas kívánalmainak, alárendelhetők egy allegorikus ívnek, mely Hermaphroditus testeként értelmezi a művet, s így például a szexuális csatározások tökéletes párhuzamai az irodalmi csatározások, a könyv szellemi

aspektusai pedig Hermaphroditus testi aspektusainak figyelembe vételével kínálnak izgalmas, kétrétegű olvasatot.” (57. old.) Az ilyen típusú oszcilláció tudatosítása kétségtelessé teszi, hogy azok a művek is rá vannak utalva a befogadás aktivizáló műveleteire, melyekről eddig azt hittük, az irodalmi múlt automatikusan garantálta, a pozitivistá indítatású filológia pedig befagyasztotta azok értelmét.

A könyv ismétléses (de nem repetitív!) szerkezete szintén többféle megközelítési módra ad lehetőséget. Az egyes fejezetek önálló tanulmányként is olvashatók, folyamatrajzuktól viszont olyan szövevény bontakozik ki, mely széles horizontot nyit a humanizmus kutatás legújabb fejleményeire, az erotikához és az obszcenitáshoz való történeti viszonyulásokra és nem utolsósorban Csehy Zoltán értelmezői figyelmének fókusz-átelyeződéseire. Annak ellenére tehát, hogy a konstrukcióban „főhősként” szerepel Beccadelli fent nevezett alkotása, az mégsem válik a mondandó önazonos instanciájává, kirobantathatlan centrumává. Ebből következően azok is a szöveg(ek) élvező olvasójává léphetnek elő, akiket netán *Pilinszky János* homoerotikával átítatott liturgikus versének (‘Kenyér’) jelképzése jobban foglalkoztat, mint például az antikvitás mítoszkorrekcióinak átrendeződő távlata. Annyi persze ezen a helyen is megállapítható, hogy az aktuális szerző a szó legszorosabb értelmében interpretálóként definiálható (*Gadamer* híres mondatát idézve: „előadja indokait, eltűnik, és a szöveg beszél”), hiszen Csehy Zoltán izgalmas elemzéseinek követésekor az érdeklődő kénytelen észrevenni, hogy amikor az ő szövegét olvassa, egyben a dolgot magát szólaltatja meg.

„A hermaphroditizálás processzuális folyamatot képez, mely az ellenkedés lehetőségétől, a szüzesség fázisától a gyönyör maximálásáig tart.” (71. old.) Ha Csehy Zoltán kitűnő könyvét sem vonjuk ki e megállapítás alól (s ezt megtehetjük, hiszen címe akár öntükörző alakzatként is értelmezhető), akkor talán még azzal a lehetőséggel is eljátszhatunk, hogy éppen az interpretáció lenne az a szövegfajta, mely különböző manipulációkkal igyekszik legitímálni a vágy tárgyát. Ám a szerepek itt nem mindig felcserélhetők. Az interpretáció csábít, behatol a másik világába, leborul a szépség lábai előtt, nemet kölcsönöz a névnek, hangot ad a kéjnek stb.

Az idén márciusban Sziveri János-díjat kapott, sokoldalú Csehy Zoltán filológustól szokatlan, jó értelemben vett burjánzó, szisztematikus értekezői nyelve mintha maga is élvezetkonstellációként, sőt testként viselkedne. Hermaphroditusként, akinek/aminek legfőbb ismérve mi más lenne, mint az olvasás gyönyöre.

Csehy Zoltán (2002): *A szöveg hermaphrodituszi teste*.
Tanulmányok a humanizmus, az antikvitás és az
erotográfia köréből. Kalligram Kiadó, Pozsony.

H. Nagy Péter

Az értelmezés mágiája

Grendel Lajos Mészöly Miklós időskori prózájáról írt könyvecskéje több szempontból is figyelmet érdemel. Nemcsak azért, mert olyan szerző művét elemzi, aki már életében klasszikussá és iskolai tananyaggá vált, s nem is pusztán azért, mert éppen azokat a kései Mészöly-alkotásokat taglalja, amelyek zavarba ejtő jellegük okán nem egyszer fegyverletételre készítették a kritikát. „A tények mágiája” igyekszik megkérdőjelezni bizonyos, már-már evidenciává szilárduló véleményeket, s fontos kérdések újragondolását teszi lehetővé.

Többször is visszatérő kérdés, hogy vajon kimenekülhetünk-e az oppozíciókban való gondolkodás csapdájából? A kérdés – persze jóval konkrétabb formát öltve – rögvest a